

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Autoreferát disertační práce

Specializované knihovny v 21. století – entitně-relační model a model
systému služeb knihovny

*Special libraries in the 21st century – the entity-relationship model
and the model of system library services*

Praha 2015

Autorka práce: PhDr. Radka Římanová
Studijní program: Informační studia a knihovnictví
Studijní obor: Informační věda
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Rudolf Vlasák

Obsah:

1. Úvod	1
2. Struktura práce.....	1
3. Teoretická východiska práce a terminologie	2
4. Cíl disertační práce	2
5. Odpovědi na výzkumné otázky	3
6. Použité metody práce	4
7. ER model specializované knihovny	5
8. Popis ER modelu specializované knihovny	6
9. Slovní vyjádření vztahů a kardinalit v ER modelu specializované knihovny	6
10. Model systému služeb specializované knihovny	9
11. Grafické vyjádření Modelu systému služeb specializované knihovny	10
12. Přínosy práce.....	11
13. Závěr	11
14. Abstrakt.....	13
15. Seznam literatury použité v autoreferátu disertační práce.....	14
16. Příloha: Kontext vypracování disertační práce	16
Odborné aktivity	16
Projekty	17
Výběr z publikační činnosti související s tématem práce	17

1. Úvod

Při zadávání disertační práce v roce 2007 jsem si po poradě se školitelem určila téma disertace redefinování role odborných knihoven v 21. století. Při hledání vhodných metod jak téma práce uchopit, jsem došla k závěru, že má-li dojít k redefinování, pak je nutné definovat samotnou podstatu objektu zkoumání, v tomto případě specializované knihovny. Průzkumem literatury jsem zjistila, že teoretická práce zabývající se specializovanými knihovnami není v českém jazyce dostupná. Téma se později rozvinulo v téma přesnější a využití metody modelování. Tématem disertace je nový teoretický popis systému specializované knihovny a systému jejích služeb.

2. Struktura práce

Text disertace je rozdělen do dvou tematických bloků, na teoretický (kapitola 2 – kapitola 5) a výzkumný (kapitola 6 – kapitola 11). Teoretická část nastiňuje vznik a vývoj specializovaných knihoven, viz kapitola 4. Z osobností, které se významně podílely na definování role specializované knihovny ve 20. století, je zpracováno krátké, ale výrazné působení Sávy Medonose (1915-1985) v Technickém dokumentačním středisku¹ po druhé světové válce (Schwarz, 2004). Historický úvod pokračuje až do současnosti zpracovány jsou problémy současné české knihovnické legislativy (Česko, 2012) a úkoly specializovaných knihoven stanovených v *Koncepci rozvoje knihoven 2011-2015*. Kapitola 5 disertace *Specifika managementu specializované knihovny* se věnuje např. významu zřizovatele knihovny, kompetenčnímu profilu knihovníka i typologií uživatelů specializované knihovny. Zpracována jsou i specifika marketingu specializované knihovny. Ty vycházejí zejména z přesně definované cílové uživatelské skupiny² a internímu konceptu poskytovaných služeb.³ Tento aspekt vyzdvihují i další zahraniční práce (např. Shumaker, 2009; 2012). Výzkumná část práce popisuje metodologii, proces analýzy a výsledek modelování. Výstupem disertační práce je entitně-relační model (dále ER model) systému specializované knihovny (kapitola 8) a model systému služeb specializované knihovny (kapitola 10)⁴. V závěru práce jsou shrnuty poznatky výzkumu a naznačeny možnosti dalšího výzkumu (viz kapitola 12).

---

¹ Technické dokumentační středisko je jedním z dílčích předchůdců současné Národní technické knihovny.

² V práci užívám termínu odborná komunita.

³ Nejtypičtější koncept je knihovna sloužící zaměstnancům jedné instituce a pouze okrajově veřejnosti.

⁴ Souhrnné grafické zobrazení modelu systému služeb je dostupné v kapitole 15.1 přílohy disertace.

3. Teoretická východiska práce a terminologie

Vstupními daty pro teoretickou část práce bylo studium odborné literatury. Kromě průběžného sledování tématu, byla provedena i rešerše zaměřená na často citované práce zabývající mi se perspektivami služeb knihoven, viz kapitola 2 *Vstupní rešerše* a kapitola 9.3 *Kvalitativní obsahová analýza tématu perspektivních služeb specializované knihovny*. Dalšími zdroji pro disertaci byly rozhovory s odborníky i dílčí výzkumy procesů a služeb, které byly provedeny v Národní technické knihovně v rámci řešení jednotlivých projektů nebo výzkumem, který byl součástí řízení procesů založeného na znalostech⁵.

Při definování názvů jednotlivých entit byly jejich definice verifikovány v *České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy NK ČR (KTD, 2003)*⁶ v případě nenalezení vhodného termínu také v *Encyclopedia library and information science (2010)* a dalších zdrojích. Terminologickými otázkami disertace se zabývá kapitola 3 *Terminologická úvodní poznámka*⁷.

Hlavní objekt disertace jsem definovala⁸ v kapitole 4 *Specializovaná knihovna*:

Specializovaná knihovna je knihovna se specializovaným knihovním fondem, vykonávající koordináční, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti určené přesně definované odborné komunitě. V rámci partnerských a kooperačních projektů spolupracuje s dalšími institucemi, s cílem poskytnout uživatelské komunitě služby, odpovídající jejich informačním požadavkům.

4. Cíl disertační práce

Cílem práce je vytvoření ER modelu specializované knihovny na počátku 21. století, s rozpracováním modelu systému služeb. Dílčími výzkumy byly testovány možnosti aplikace výzkumných metod, respektujících metodologii informační vědy při plnění úkolů managementu specializované knihovny.

---

⁵ Řízení procesů založených na znalostech se zabývá kapitola 5.6 *Výzkumné metody a řízení Výzkumné metody informační vědy a management specializované knihovny*

⁶ V předmluvě disertace jsem zmínila kritické body této průběžně tvořené databáze.

⁷ V příloze 15.5 disertace je vložen *Terminologický rejstřík*, který uvádí termíny v práci užívané s odkazem na stránku práce, kde je definice termínu. Termíny převzaté z české databáze (KTD, 2003) jsou označeny (KTD).

⁸ Vlastní definice vycházející z KTD (2003) a dalších zdrojů, včetně vlastního výzkumu.

5. Odpovědi na výzkumné otázky

• **Jak vyjádřit formou ER modelu universum specializované knihovny?**

Universum specializované knihovny lze vyjádřit ER modelem. Specializované knihovnictví počátku 21. století má svou strukturu a organizaci. ER model je vhodným nástrojem pro popis systému knihovny jako instituce, jejímž úkolem je poskytovat knihovnicko-informační služby. Z hlediska managementu knihovny je ER model vhodný pro komunikaci s dalšími subjekty, které jsou součástí modelu (entita *Zřizovatel knihovny*, *Odborná komunita*, *Uživatel knihovny*, *Partner knihovny*). Model je možné dále rozšiřovat.⁹

• **Jaké jsou perspektivní služby specializované knihovny na počátku 21. století?**

Na základě obsahové analýzy zahraničních článků, doložení příkladů a pozorování byl sestaven model systému služeb specializované knihovny. Tento model je rozpracováním entity *Služby knihovny* ER modelu specializované knihovny. Model je univerzální pro specializovanou knihovnu a nerozpracovává oborové rozdíly jednotlivých knihoven. Ty jsou mi známy (např. Talja; Maula; Eichberg, 2003), ale došla jsem k závěru, že tyto rozdíly jsou detailní a pro pojetí modelu nevýznamné. To, které konkrétní služby knihovna bude poskytovat, je ovlivněno názorem zřizovatele na poslání knihovny a potřebami uživatelské komunity. Proměny služeb vychází z digitalizace dokumentů i procesů knihovny (Matheson, 1995). Podrobně jsou perspektivní služby specializovaných knihoven popsány v rámci kapitoly 10 *Model systému služeb specializované knihovny*.

• **Jak vyjádřit formou myšlenkové mapy systém služeb specializované knihovny?**

Technikou myšlenkových map lze popsat strukturu služeb specializované knihovny. Tato technika umožňuje dynamickou tvorbu vzájemných vztahů mezi jednotlivými prvky systému. Význam modelu, který provazuje tradiční služby knihovny se službami digitálního prostoru, je využitelný nejen pro grafické vyjádření, ale např. umožňuje také inovaci služeb formou kontinuálního vývoje, jak jej zmiňuje např. Richard Sapon-White

---

⁹ Ověření možnosti rozšíření bylo provedeno v disertaci, rozpracováním entity *Služby knihovny*.

(2005). Management knihovny může využít zkušeností a kompetencí knihovníků z procesů v tradičních službách.

6. Použité metody práce

Při vytváření ER modelu specializované knihovny jsem vycházela z metody konceptuálního modelování. Literární průzkum byl zdrojem dat i jejich ověření pro oba modely, tj. ER-model specializované knihovny i model systému služeb. Pro vyjádření modelu systému služeb specializované knihovny byla zvolena technika myšlenkových map.

ER modelování v informační vědě bylo užito např. při výzkumu konceptuálního modelu bibliografické studie *Funkční požadavky na bibliografický záznam* (Souček, Jiří; Souček, Martin; Drobíková, 2013).

Grafické vyjádření ER modelu bylo zpracováno notací, typy jazyka UML¹⁰, Crow's Foot notation, „vrání stopa“ (Coronel; Morris, 2014, s. 45). V této notaci jsou entity umístěny v „boxech“ a vazby mezi nimi jsou vyjádřeny spojnicemi, které nesou informaci o kardinalitě, tj. četnosti výskytu entity při dané vazbě. Literární průzkum přinesl zdroj materiálu pro obsahovou analýzu zaměřenou na hledání perspektivních služeb specializovaných knihoven. Při výběru dokumentů jsem vyšla z teze kvality informace založené na infrometrické teorii (KTD, 2003).

Užití matematických metod pro měření kvality vědecké práce podle citačního ohlasu je široce rozšířeno v praktické sféře a má mnoho kritiků (Bawden; Robinson, 2012, s. 180). Patří mezi základní oblasti informační vědy.

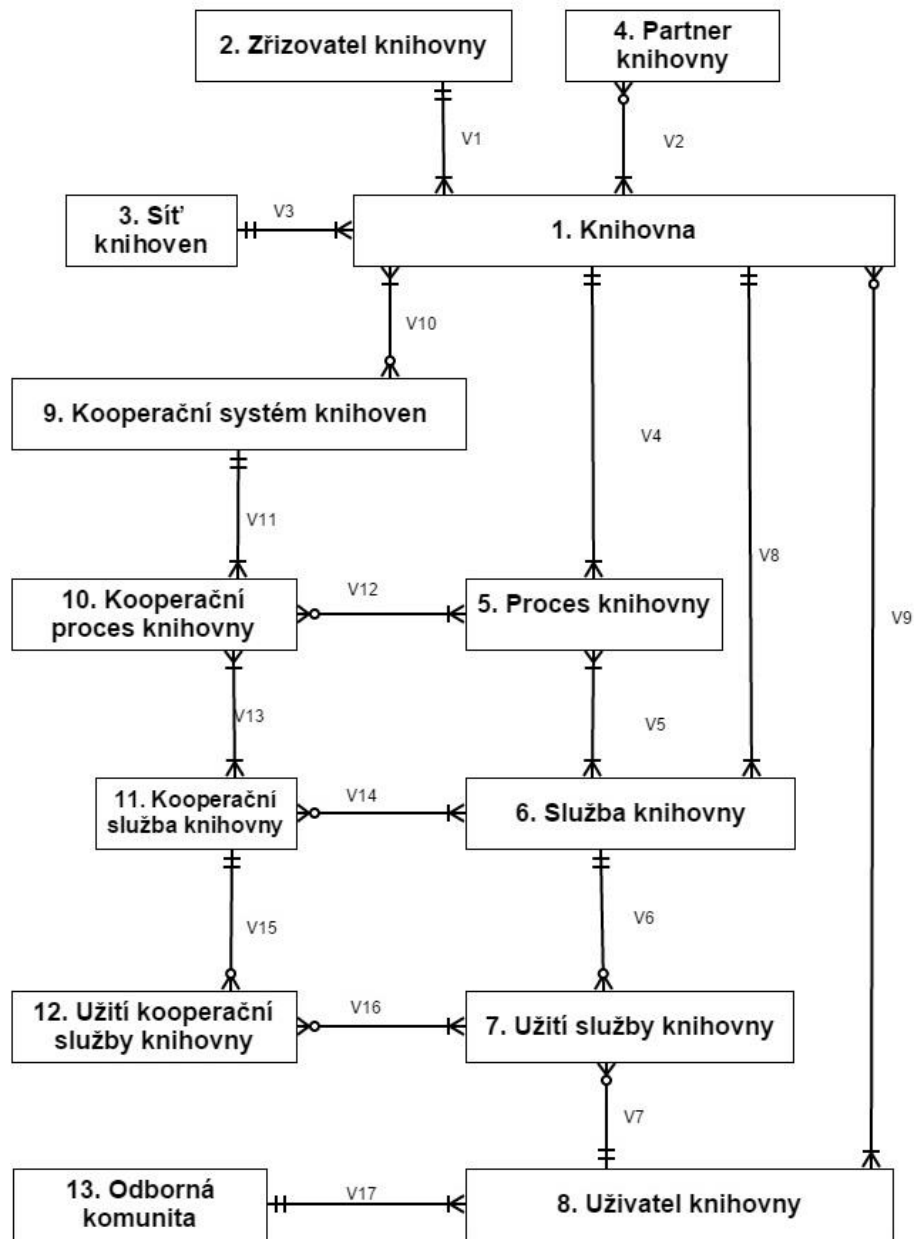
Model systému služeb vyjádřený myšlenkovou mapou umožnil vytvořit jediný model, souhrnnou mapu služeb, které současné specializované knihovny poskytují. Technika myšlenkových map¹¹ byla definována Tony Buzanem, psychologem a odborníkem na mechanismy mozkové činnosti během učení koncem 70. let 20. stol. Myšlenkové mapy se prosazují jako nástroje učení a kreativního myšlení. Myšlenková mapa může přinést zcela nový pohled na vztahy mezi entitami. (Beckett 2010).

---

¹⁰ Unified Modeling Language

¹¹ Využívání myšlenkových map v rámci výzkumu prosazuje německá badatelka Beckett (2010), která tuto techniku aplikovala při výzkumu dětí (Beckett, 2009) a náplně školní výuky ve vztahu k tématu zdravotně postižených. Beckett (2010) uvádí, že v první fázi tvorby mapy jsou vytvořeny hlavní části mapy a v druhé fázi jsou pak přidávány nižší úrovně „větvi“ (termínů).

7. ER model specializované knihovny

Obrázek 1 ER model specializované knihovny. Zdroj: archiv autorky.

8. Popis ER modelu specializované knihovny

Konceptuální ER model specializované knihovny byl vytvořen na základě odborné literatury, pozorování, konzultací s odborníky na modelování a knihovníky specializovaných knihoven. Je vyjádřením modelu entit tvořících systém specializované knihovny v prvním čtvrtletí 21. století.

Konceptuální ER model zpracovává systém, jehož úkolem je zabezpečení knihovnických služeb pro odbornou komunitu. ER model vymezuje nutné podmínky existence určitých entit v rámci systému knihovny a jejich vzájemné vazby. Výčet atributů jednotlivých entit není vyčerpávající, ale pouze navrženými možnými atributy. V disertaci je každá entita definována a doložena příkladem vyjádření viz kapitola 8.1.2 *Entity ER modelu systému specializované knihovny*. Tyto popisy slouží k přesnějšímu pochopení modelu. Model by bylo možné rozšiřovat, zjemňovat a propojovat s dalšími modely systémů institucí působících ve vědě, výzkumu a vzdělávání. Síť specializovaných knihoven má zřetelné vazby i na síť veřejných knihoven, na národní nebo mezinárodní úrovni.

9. Slovní vyjádření vztahů a kardinalit v ER modelu specializované knihovny

Vazba V1

Každý *Zřizovatel knihovny* **zřizuje** jednu nebo více *Knihoven*. Každá *Knihovna* **je zřizována** jedním *Zřizovatelem knihovny*.

Vazba V2

Každý *Partner knihovny* **spolupracuje** s jednou nebo více *Knihovnami*. Některá *Knihovna* **spolupracuje** s jedním nebo více *Partnery*, některé knihovny nespolupracují s žádným *Partnerem*.

Vazba V3

Každá *Síť knihoven* **zahrnuje** jednu nebo více *Knihoven*. Každá *Knihovna* je **zahrnuta** do jedné *Sítě knihoven*.

Vazba V4

Každá *Knihovna* **řídí a organizuje** jeden a více *Procesů knihovny*. Všechny *Procesy knihovny* jsou **řízeny a organizovány** jednou *Knihovnou*.

Vazba V5

Každý *Proces knihovny* **zabezpečuje** jednu nebo více *Služeb knihovny*. Každá *Služba knihovny* je **zabezpečena** jedním nebo více *Procesy knihovny*.

Vazba V6

Některá *Služba knihovny* je **hodnocena** výskytem entity *Užití služby knihovny*, tento vztah má hodnotu 0..N, neboť některý výskyt entity *Služba knihovny* není **hodnocen** žádným výskytem entity *Užití služby knihovny*. Každý výskyt entity *Užití služby knihovny* je **hodnocením** užití jedné *Služby knihovny*.

Vazba V7

Některý výskyt entity *Užití služby* je **spojen** s jedním *Uživatel*, některý výskyt entity *Užití služby* není spojen s žádným *Uživatel*. Každý *Uživatel* může být **spojován** s některým výskytem *Užití služby*, některý *Uživatel* není spojen s žádným výskytem entity *Užití služby*.

Data atributů entity *Užití služby* naplňuje uživatel svým postojem k službě. Pokud *Uživatel* službu potřebuje často, pak je výskyt entity plněn vysokými kvantitativními hodnotami, pokud *Uživatel* službu nepotřebuje nikdy, pak mohou mít hodnoty výskytu nulovou hodnotu a není s nimi spojován žádný *Uživatel*. Jeden výskyt entity *Uživatel* může být **spojován** s více výskyty entity *Užití služby knihovny*, tj. jeden uživatel čerpá různé typy služeb (výpůjční, reprografické, rešeršní).

Při vykazování např. statistických výkazů dochází k anonymizaci dat a ta jsou již dále zpracovávána bez vazby na konkrétní výskyt entity *Uživatel*.

Vazba V8

Každá *Knihovna* poskytuje jednu nebo více *Služeb knihovny*. Každá *Služba knihovny* je poskytována jednou *Knihovnou*.

Vazba V9

Každá *Knihovna* **registruje** všechny výskyty entity *Uživatel*. Všechny výskyty entity *Uživatel* jsou registrováni v jedné *Knihovně*.

Vazba V10

Některá *Knihovna* přijme **členství** v jednom nebo více *Kooperačních systémech knihoven*. Každý *Kooperační systém knihoven* je tvořen **členstvím** jedné nebo více výskytů entity *Knihoven*.

Vazba V11

Každý *Kooperační systém knihoven* je **zabezpečen** jedním nebo více *kooperačními procesy knihovny*. Všechny *Kooperační procesy knihovny* **zabezpečují** jednotlivé výskyty entity *Kooperační systém knihoven*. Případě, že se knihovna zapojí do více kooperačních systémů, pak se v rámci modelu duplikují výskyty entit souvisejících s konkrétním *Kooperačním systémem knihoven*.

Vazba V12

Každý výskyt *Kooperačního procesu knihovny* musí být **zabezpečován** v rámci výskytu entity *Procesy knihovny*. Některé *Procesy knihovny* **nezabezpečují** žádný *Kooperační proces knihovny*.

Vazba V13

Každý výskyt entity *Kooperační proces knihovny* **zabezpečuje** jednu nebo více výskytů entity *Kooperační služby knihovny*. Každá *Kooperační služba knihovny* je **zabezpečena** jedním nebo více *Kooperačními procesy knihovny*.

Vazba V14

Každá *Kooperační služba knihovny* je **odkazována** při prezentaci uživatelům k jednomu nebo více výskytům entity *Služba knihovny*. Některé výskyty entity *Služba knihovny* **neodkazují** na výskyt entity *Kooperační služba knihovny*.

Kooperační služba knihovny jako produkt *Kooperačního systému knihoven* je součástí nabídky služeb jednotlivých knihoven.

Vazba V15

Každý výskyt entity *Kooperační služba knihovny* může mít být **spojen** s výskyty entity *Užití kooperační služby knihovny*. Některé výskyty entity *Užití kooperační služby* jsou **spojeny** s jedním výskytem entity *Kooperační služba knihovny*.

Vazba V16

Některý výskyt entity *Užití kooperační služby knihovny* může **odkazovat** k jednomu výskytu entity *Užití služby knihovny*. Některý výskyt entity *Užití služby knihovny* může **odkazovat** k entitě *Užití kooperační služby knihovny*.

Hodnoty výskytu entity *Užití kooperační služby knihovny* závisí na tom, jak uspokojuje kooperační služba potřeby uživatelů jednotlivých knihoven.

Vazba V17

Každá *Odborná komunita* je složena z jednoho nebo více *Uživatelů knihovny*. Všichni *Uživatelé knihovny* jsou členy *Odborné komunity*, která je cílovou skupinou pro *Služby knihovny* (odvozená vazba).

10. Model systému služeb specializované knihovny

V rámci provedené analýzy hledající perspektivy služeb specializované knihovny bylo potvrzeno, že určujícím trendem je i nadále služba vycházející ze fondů dokumentů, tj. dokumentová služba.

Bawden; Robinson (2012, s. 259) rozdělují, na základě komparace prací několika autorů, procesy informačního managementu:¹²

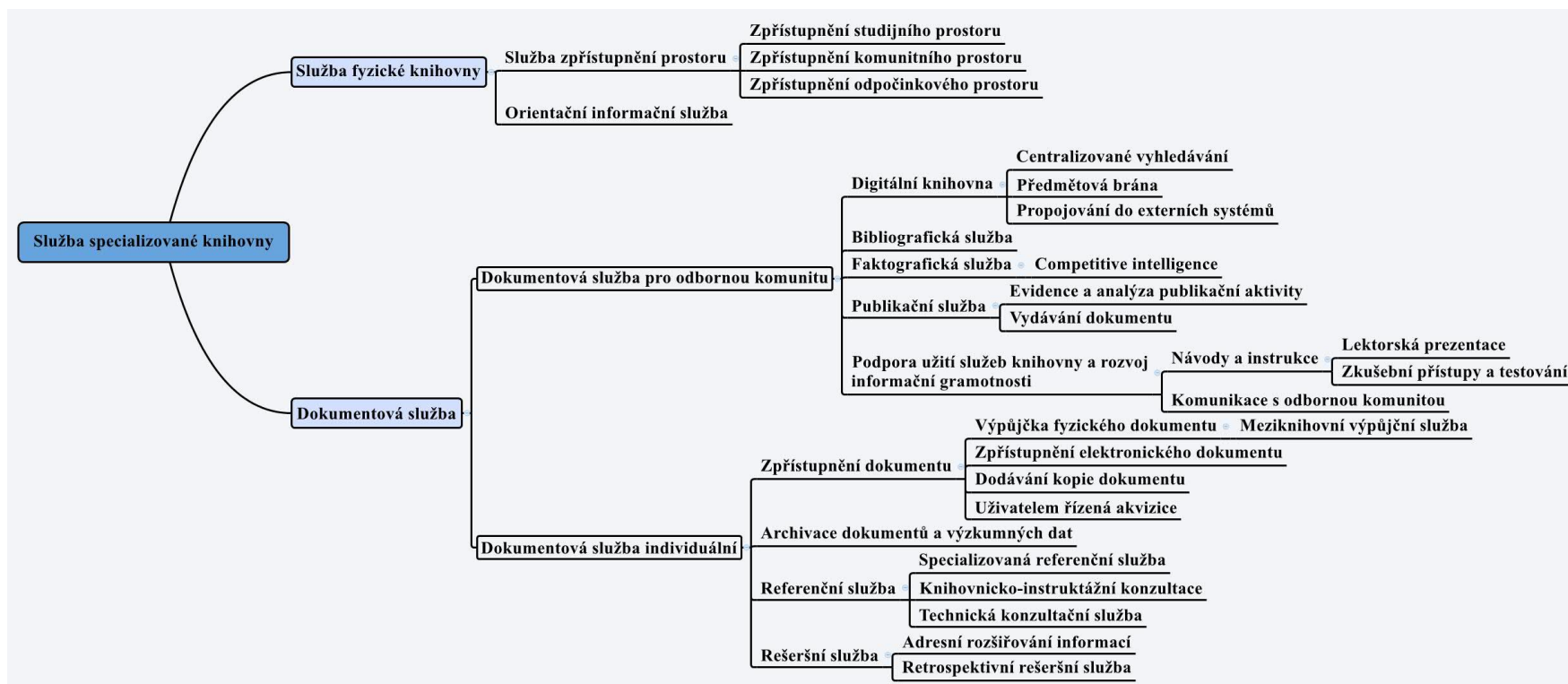
- Vybrat a získat (dokument);
- Organizovat, klasifikovat, indexovat (dokument);
- Zpřístupnit a vypůjčit (dokument);
- Uchovat a ochránit (dokument)
- Pomoci a poradit uživatelům (jak dostat relevantní dokument)
- Protříd'ovat, vyřazovat (dokumenty z fondů).

Následující model vychází z komplexního systému služeb specializované knihovny. Každý prvek systému je v disertaci komentován (viz kapitola 10), případně doložen, ilustrován, příkladem z praxe knihoven nebo poznámkou z odborné literatury.

---

¹² Informační management definuje KTD (2003): „Praktická odborná činnost provozovaná v kontextu konkrétní organizace zaměřená na využití informací v rozhodovacích a řídicích procesech a na integrování informačních zdrojů a aktivit do podnikových procesů. Zabývá se navrhováním, implementací a provozem systémů a služeb zahrnujících procesy získávání, zpracování, ukládání, prezentace a distribuce informací. Teoretické zázemí tvoří informatika, informační věda, systémová analýza, systémové inženýrství a manažerské disciplíny. Technologický základ představují informační a komunikační technologie“

11. Grafické vyjádření modelu systému služeb specializované knihovny

12. Přínosy práce

- V disertační práci jsem zpracovala nový ER model universa specializované knihovny využitelný pro další práce zabývající se výzkumem tohoto typu institucí.
- Provedla jsem analýzu textů zabývajících se perspektivami nových rolí specializovaných knihoven. Došla jsem k závěru, že jádro činnosti specializovaných knihoven je nadále v dokumentalistice¹³, byť v transformované digitální formě. Tento poznatek je v souladu s principy publikovanými významnými teoretiky informační vědy (Bowden; Robinson, 2012¹⁴).
- Model systému služeb je nový svým komplexním pojetím. Služby tradiční jsou propojeny se službami digitální knihovny v jeden systém. To odpovídá i realitě, kdy služby zabezpečuje jedna instituce, jeden tým knihovníků. Oddělování schémat služeb digitálních, které je v současné literatuře častější,¹⁵ považuji z hlediska managementu specializované knihovny za méně funkční
- Práce zpracovala model služeb specializovaných knihoven využitelný v rámci managementu tohoto typu knihovny nebo výzkumech zaměřených na děje, které v souvislosti s poskytováním a čerpáním těchto služeb nastávají. Model je výchozím dokumentem pro další odbornou diskusi týkající se např. terminologického vymezení některých služeb.
- Došlo k prozkoumání a ověření metody kvalitativní obsahové analýzy pro analýzu dílčího tématu práce perspektivní služby specializovaných knihoven.
- Pro vytvoření modelu služeb jsem zvolila techniku myšlenkové mapy, V disertační práci jsem ověřila možnost aplikace této metody v informační vědě, konkrétně v informačním managementu.

13. Závěr

Obsah disertační práce vychází z tématu redefinování role specializovaných knihoven v 21. století. Toto téma bylo prognostickým úkolem, který nebylo možné splnit bez

---

¹³ Termín definoval Paul Otlet, spoluzakladatel International Federation for Information and Documentation, počátkem 20. stol.

¹⁴ Oba působí na Department of Information Science, City University London ve Velké Británii

¹⁵ např. *Obrázek 13v této práci: Digitální knihovna dle model Chowdhury a Chowdhury, 2002. Původní zdroj: Bawden; Robinson, 2012, s. 155.*

důkladné analýzy výchozího stavu. Nad sporným úspěchem takové prognostiky se zamýšlí i autoři knihy *Introduction to Information Science*, kteří uvádějí, že v informační vědě nelze nikdy s jistotou správné předpovědi stanovit dlouhodobé perspektivy (Bawden; Robinson, 2012, s. 336). Lze však upozornit na výrazně se prosazující trendy. Budoucnost specializovaných knihoven je spjata s budoucností informačních technologií, nástrojů organizace a z nich vycházejících proměn informačního managementu (Detlor, 2009). Osobně se domnívám se, že počet specializovaných knihoven v příštích letech skutečně klesne¹⁶. Jedno knihovnické pracoviště však bude schopno posloužit odborné komunitě více institucí. (Matheson, 1995). Další možností, v některých případech se to i stalo, bude posílení stereotypního pohledu na knihovnu¹⁷, Budování digitálních fondů přeberou v jednotlivých institucích jiné útvary, specialisté jiných oborů. Tuto perspektivu budování digitálních knihoven popisuje např. Borgman (1999) v často citovaném článku *What are digital libraries?* Domnívám si však, že budoucnost knihoven nemusí být tak pesimistická. Motivy zpracování disertační práce byly vedeny i tím, že v budoucnost specializovaných knihoven věřím. Prohloubením poznání podstaty a perspektiv jsem chtěla dosáhnout lepšího pochopení smyslu i důležitosti služeb specializovaných knihoven. Kompetence knihovníků, teoreticky podpořené výzkumy informační vědy, které byly po léta jedinečné ve schopnosti organizovat a zpřístupňovat sbírky fondů, by měly být využity i pro další rozvoj informačního managementu moderních knihoven. Možnosti dalších výzkumů vidím v několika rovinách. Jedním ze směrů je oblast personálního managementu specializovaných knihoven v době digitalizace procesů, služeb i informačních fondů. Na tuto oblast výzkumu by pak měla navazovat, nebo spíše souběžně s ním by mělo docházet, i k obsahové proměně pregraduální přípravy budoucích specialistů v rámci studia informační vědy. Konceptnější teoretickou podporu by si zasloužil i proces systému celoživotního vzdělávání knihovníků, kterému v ČR chybí systém, ale i stanovení evaluace efektivity. Další výzkumy mohou prohlubovat znalosti prvků universa specializované knihovny a jejich vzájemných vztahů. Jedním z konkrétních cílů možného dalšího výzkumu, navazujícím na tuto práci, může být prohloubení znalosti o celkovém systému specializovaných knihoven v ČR, ať již na principu oborovém, regionálním nebo národním a zlepšení orientace ve službách specializovaných knihoven.

---

¹⁶ Příkladem mohou být např. existující integrované služby knihovny Fyziologického ústavu AV ČR (Lisková, 2006) pro další výzkumné ústavy v pražském areálu AV ČR.

¹⁷ Stereotypním pojmáním knihovníka se zabývá kap. 5. 2. 1

14. Abstrakt

Disertační práce je věnována analýze prostředí a perspektiv rozvoje služeb specializovaných knihoven. Poznatků bylo dosaženo metodou přímého pozorování, konceptuálního modelování a obsahovou analýzou odborných textů. Universum specializované knihovny lze vyjádřit entitně-relačním modelem. Dokumentové služby, které vychází z teoretického rámce informačního managementu, se ukazují být nejvýznamnější službou specializovaných knihoven. Management specializovaných knihoven je založen na znalosti informačních potřeb odborné komunity a metodice řízení procesů služeb. Služby knihovny jsou vzájemně provázány a systém lze vyjádřit formou myšlenkové mapy. Procesy a služby specializovaných knihoven poskytují data pro informačně vědní výzkum.

Klíčová slova:

knihovnictví, specializovaná knihovna, entitně-relační model, knihovní služba, management knihoven, informační management, budování fondu, dokumentová služba

Abstract

The dissertation is devoted to the analysis of the environment and the future prospects of special libraries. Knowledge has been achieved by direct observation, conceptual modeling and content analysis of scientific documents. Universum of special library can be expressed as an entity-relational model. Document services, which are based on the theoretical framework of information management, are proving to be the most important service in special libraries. Management of special libraries is based on knowledge of the information needs of the user community and the methodology of library processes. Library services are interconnected and the system can be expressed in the form of mind maps. Processes and services of special libraries can provide data for information-science research.

Keywords:

librarianship, special library, entity-relationship model, library service, library management, information management, collection management, document service

15. Seznam literatury použité v autoreferátu disertační práce

1. BAWDEN, David; ROBINSON, Lyn. 2012. *Introduction to information science*. London : Facet publishing, 2012, xxx, 351 p. ISBN 978-1-85604-810-1.
2. BECKETT, Angharad. 2010. Exploring mind-mapping as a research tool: from application to analysis. In: *Thinking Critically About Analysis' Conference, 13th September 2010, University of Leeds* [on-line]. 2010 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://www.sociology.leeds.ac.uk/assets/files/research/events/A%20Beckett%281%29.pdf>.
3. BORGMAN, Christine L. 1999. What are digital libraries. *Information Processing* [on-line]. 1999, vol. 35, issue 3, p. 227-243 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: Databáze Elsevier.
4. CORONEL, Carlos; MORRIS, Steven. 2013. *Database systems: design, implementation, & management*. 10th ed.. Boston : Cengage Learning, 2013, 726 s. ISBN 978-1-111-96960-8 .
5. Česko. 2012. *Zákon 257/2001 Sb. ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon): Pozn.: znění knihovního zákona se zapracováním všech novel přijatých do dubna 2012.* [on-line]. Praha: Národní knihovna ČR, 2012. Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm.
6. DETLOR, Brian. 2009. Information management. In *Encyclopedia of library and information sciences* [on-line], 3rd edition. Taylor and Francis: New York, Published online: 09 Dec 2009; p. 2445-2451. Dostupné z: Databáze Taylor and Francis Online.
7. *Encyclopedia of library and information sciences* [on-line]. 2010. 3rd ed. Boca Raton, FL: CRC Press, 2010, aktualizace 02 Oct 2014 [cit. 2015-02-01]. ISBN 08-493-9711-1. Dostupné z: Databáze Taylor and Francis
8. *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)*[on-line databáze]. 2003. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit.2015-01-13]. Dostupné z : <http://aleph.nkp.cz/cze/ktd>.
9. LISKOVÁ, Zuzana. 2006. "Předzbrojení" ve Středisku vědeckých informací Fyziologického ústavu AV ČR. In: *Knihovny současnosti 2006*. Brno: SDRUK, 2006. s. 261-269. ISBN 80-86249-41-7. Dostupné také z: <http://wayback.webarchiv.cz/wayback/20100707195547/http://www.svkos.cz/data/xinha/sdruk/KS2006/2006-3-261.pdf>.
10. MATHESON, N. W. 1995. The idea of the library in the twenty-first century. *Bulletin of the Medical Library Association* [on-line]. 1995, vol. 83, issue 1, p. 1-7 [cit. 2014-04-29]. Dostupné z: Databáze EBSCO.
11. PAUL, Nora; HANSEN, Kathleen A. 2002. Reclaiming news libraries: newsroom cuts in staff and budget and declining interest suggest grabbing new opportunities. *Library Journal* [on-line]. 2002, vol. 127, issue 6 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: databáze EBSCO.

12. SAPON-WHITE, Richard; SKOLKOVÁ, Linda. 2005. S Richardem Sapon-Whitem nejenom o katalogizační praxi amerických univerzitních knihoven. *Ikaros* [on-line]. 2005, roč. 9, č. 5 [cit. 14.12.2014]. urn:nbn:cz:ik-001901. ISSN 1212-5075. Dostupné z : <http://www.ikaros.cz/node/1901>.
13. SHUMAKER, David. 2009. Special Libraries. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences [on-line]* [on-line]. 3rd Edition. Taylor and Francis: New York, Published online: 09 Dec 2009. S. 4966-4974. Dostupné z: Databáze Taylor and Francis Online.
14. SHUMAKER, David. 2012. *The Embedded Librarian: innovative strategies for taking knowledge where it's needed* [on-line]. New Jersey: Information Today, 2012, s. 3-19 [cit. 2015-02-25]. ISBN 9781573874526. Kapitola 1 dostupná z: <http://books.infotoday.com/books/Embedded-Librarian/Chapter-1.pdf>.
15. SCHWARZ, Josef. 2004. Sáva Medonos - zakladatel, propagátor, dokumentalista. *Ikaros* [on-line]. 2004, roč. 8, č. 2 [cit. 13.12.2014]. urn:nbn:cz:ik-001570. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/1570>.
16. SOUČEK, Jiří, SOUČEK, Martin; DROBÍKOVÁ, Barbora. 2013. Konceptuální model informace a FRBR. *ProInflow: časopis pro informační vědy* [on-line], 2013, roč. 5, (speciální číslo)[cit. 2015-01-21]. ISSN 1804-2406. Dostupné z: http://pro.inflow.cz/sites/default/files/pdfclanky/ProInfow_Drobikova_et al_final.pdf.
17. TALJA, Sanna, MAULA, Hanni; EICHBERG, Robert H.. 2003. Reasons for the use and non-use of electronic journals and databases: "Interest in Trying, Maintaining or Changing Use"; "Reasons for Use", "Reasons for Non-Use". *Journal of Documentation* [on-line]. 2003, vol. 59, issue 6, s. 673-691 [cit. 2014-11-30]. DOI: 10.1037/e497482006-010. Dostupné z: Databáze ProQuest.

16. Příloha: Kontext vypracování disertační práce

Vzdělání

Absolventka magisterského studijního programu Informační studia a knihovnictví na ÚISK FF UK (ukončení studia 2006, knihovnická specializace, diplomová práce, rigorózní zkouška 200, práce Autoritní databáze Národní knihovny ČR a perspektivy jejího dalšího rozvoje)

Odborné aktivity

- Pedagogická činnost:
  - ÚISK – předměty povinného studia Knihovní systémy, Management knihoven, Sociální komunikace, Informační systémy (pro katedru pedagogiky), výběrové přednášky a semináře: Rešeršní služby, Bibliominig, Informační a knihovnické služby, – od 2007
  - ČVUT – Vyhledávání v databázích a práce s informacemi (Masarykův ústav) - 2014
  - Vedení a oponentování bakalářských a diplomových prací ÚISK, oponentury VŠE, VŠCHT – od 2007
- Členka týmu hodnotitelů výzkumného programu Národní kulturní identita (NAKI) Ministerstva kultury ČR - od 2012.
- Aktivní zapojení do pořádání odborných akcí
- Programový tým mezinárodní konference BOBCATSSS 2007
- Programový výbor a moderování konference IKI (pořadatel Česká informační společnost, ÚISK, 1. LF UK) – 2008 – 2014
- Programový výbor a moderování mezinárodního semináře Zpřístupňování šedé literatury (2009-2013)
- Programový výbor a moderování seminářů Open Access (2011-2013)
- Garant a moderátor odborných sekcí na konferenci Knihovny současnosti (2006, sekce Specializované knihovny, 2007 - 2010,2013,2014)
- Výběr z účasti na odborných seminářích a konferencích
  - Inforum, Knihovny současnosti, Digitálna knižnica (Slovensko), LIBER (2009, 2013), Online London (2006 - 2008)
- Recenze ProInflow, speciální číslo Grey Literature, člen redakční rady Knihovna (NK ČR, recenzovaný časopis)

- Česká informační společnost – předsedkyně spolku (součást České svazu vědeckotechnických společností), člen Svazu knihovníků a informačních pracovníků

Projekty

- 2005 - 2008: *Harmonizace databáze personálních autorit STK se souborem národních autorit NK ČR: etapa I - IV* (program VISK9 Ministerstva kultury ČR), hlavní řešitel, nositel projektu Státní technická knihovna
- 2008 - 2011: *Digitální knihovna pro šedou literaturu - funkční model a pilotní realizace* (program V a V MK ČR), člen výzkumného týmu. Nositel projektu Národní technická knihovna a Vysoká škola ekonomická v Praze
- 2011 -2013 : expertní člen v týmu projektu: *Efektivní informační služby NTK pro veřejnost a státní správu*. Registrační číslo projektu CZ.1.04/4.1/59.00019. OP Lidské zdroje a zaměstnanost. Veřejná správa a veřejné služby. Efektivní státní úřad II. Nositel projektu Národní technická knihovna
- *Knihovnické profese v Národní soustavě povolání a národní soustavě kvalifikací*. Projekt koordinován Ministerstvem práce a sociálních věcí, ESF a ČR. Garant za profesi katalogizátor, systémový knihovník
- 2013 : *České e-knihy v českých knihovnách* (program VISK3 Ministerstva kultury ČR), hlavní řešitel, nositel projektu Národní technická knihovna
- 2014- 2015 *Projekt OPPA - Modernizace bakalářského programu Informační studia a knihovnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze* – manažer projektu a člen týmu předmětu Informační a knihovnické služby, nositel projektu Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK

Výběr z publikační činnosti související s tématem práce

1. ŘÍMANOVÁ, Radka; JANSOVÁ, Linda. Jak sledovat využívanost knihovního fondu. In: *CASLIN 2006: zpětná vazba aneb děláme to dobře?* S. 44-67. ISBN 80-86675-6.
2. ŘÍMANOVÁ, Radka a ŽIŽKOVÁ, Štěpánka. Nové služby nové Národní technické knihovny. *IT lib*, 2008, 12(3), s. 9-13. ISSN 1335-793X. Dostupné také z: http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2008/3/nove-sluzby-nove-narodni-technicke-knihovny.html?page_id=1248.
3. ŘÍMANOVÁ, Radka, SKOLKOVÁ, Linda. Library catalogue as a marketing tool for library services. In *Marketing of information services : 15th BOBCATSSS Symposium, Prague 29-312 Jan 2007*. 1st edition. Prague : Charles University in

- Prague, Faculty of Arts, 2007. s. 400-408. ISBN 978-80-7308-1. Dostupný také z: <http://www.techlib.cz/psh/RimanovaBOBCATSSS.pdf>.
4. ŘÍMANOVÁ, Radka. Autoritní záznamy, čištění rejstříků aneb lze se poučit z projektů EU?. In: *Knihovny současnosti 2007*. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2007. s. 405-412. ISBN 978-80-86249-44-5. Dostupné také z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2007-3-405.pdf>.
  5. ŘÍMANOVÁ, Radka. Bílá kniha OECD: Potřebujeme publikační standardy pro datové sady a tabulky. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 6 [cit. 04.08.2011]. URN-NBN:cz-ik5544. ISSN 1212-5075. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/node/5544>.
  6. ŘÍMANOVÁ, Radka. Efektivní a efektní knihovna. In: *Knihovny současnosti 2013*. Ostrava: SDRUK, 2013. S. 63-71. ISBN 978-80-86249-68-1. Dostupné také z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2013/Sbornik2013.pdf>.
  7. ŘÍMANOVÁ, Radka. Library of Congress Classification pro Národní technickou knihovnu. In: *Knihovny současnosti 2008*. Brno : SDRUK, 2008, s. 214-221.
  8. ŘÍMANOVÁ, Radka. Mění se knihovna - vhodné místo pro zaměstnání? Příspěvek k managementu změn v knihovnictví. *Knihovna: knihovnická revue*, 2011, roč. 22, č.1, s. 34-43. ISSN 1801-3252. Dostupné také z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna111/11134riman.htm>.
  9. ŘÍMANOVÁ, Radka. Sledování publikačních trendů témat při dlouhodobých analýzách vývoje tématu. *INFORUM 2014* [online], 2014, 20 [cit. 2015-03-17]. ISSN 1801-2213. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/pdf/2014/rimanova-radka-1.pdf>.
  10. ŘÍMANOVÁ, Radka. Stáže, praxe, práce a studenti knihovnických škol. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 6 [cit. 04.08.2011]. URN-NBN:cz-ik5541. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/5541>.
  11. ŘÍMANOVÁ, Radka; OMASTOVÁ, Pavlína; ŠKUTA, Ctibor. Elektronická stopa čtenáře v knihovnickém systému, aneb, Co ví ALEPH NTK i bez ankety. *Knihovny současnosti 2011*. Ostrava: SDRUK, 2011. S. 101-109. >. ISBN 978-80-86249-62-9. Dostupné také v PDF z: http://www.svkos.cz/data/xinha/sdruk/ks2011/sbornik_2011.pdf.
  12. ŘÍMANOVÁ, Radka; ŠATAVOVÁ, Lenka. E-čtečky v českých knihovnách. *Knihovny současnosti 2013*. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2013. S. 92-98. ISBN 978-80-86249-68-1.
  13. SYNKOVÁ, Veronika; FRANTÍKOVÁ Bohdana; ŘÍMANOVÁ, Radka. *Metadatový formát NUŠL: Verze 1.0* [online]. Praha: NTK, 2010 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://invenio.nusl.cz/record/111514?ln=cs>